

MICHAL KONEČNÝ

ARCHITEKT JOSEF KORNHÄUSEL V KORESPONDENCI LIECHTENSTEINSKÉ DVORSKÉ KANCELÁŘE

Dosavadní literatura, obšírně a mnohotvárně informující o architektuře 19. století, zadavatelích a umělcích prozatím ponechává stranou způsob organizace stavitelské práce. Je přitom více než patrné, že přibližně od konce 18. století doznalo tradiční rozdělení stavitelských úloh významné proměny, která se přirozeně odráží i v podobě jednotlivých architektur. Přestože je na začátku 19. století možné poměrně zřetelně sledovat nezanedbatelný vliv poučených objednavatelů, problematika architektonických realizací tím zdaleka nekončí. Dokazují to ostatně i zcela ojedinělé otázky tohoto druhu, naposledy vyslovené v návaznosti na francouzské prostředí Jiřím Kroupou v úvaze o skutečné roli moravských architektů a inženýrů poloviny 18. století.¹

Schůdnou cestou pro nalezení alespoň dílčích odpovědí, je pramenně dobře podložené prostředí liechtensteinské stavební kanceláře, z něhož lze přijmout obecnější závěry pro celé moravské prostředí. Zatímco současné povědomí o ní vychází především z prací dlouholetého liechtensteinského archiváře Gustava Wilhelma, který se zabýval realizacemi asi nejznámějšího liechtensteinského dvorního architekta Josefa Hardtmutha, její fungování za dalších významných architektů (Josef Kornhäusel, Josef Franz Engel, Nikolaus Pacassi), prozatím příliš zpracované není.² Právě za nich však stavební kancelář prodělala zásadní reorganizaci, ovlivňující do budoucna strukturu vrchnostenských stavebních úřadů po celé Moravě.

První pokus o změnu starého „barokního“ způsobu stavění zformuloval dne 20. ledna 1786 kníže Alois I. z Liechtensteina zakládací instrukcí pro centrální stavební úřad.³ Do té doby se knížecí stavební podniky rozdělovaly na složku

¹ Jiří Kroupa, *Umělci, objednavatelé a styl. Studie z dějin umění*, Brno 2006, s. 53–54.

² Helmut Karl Reister, Joseph Hardmuth Erfinder, Fabrikant und Architekt ein Sohn Asparns an der Zaya, in: *Historische Schriftenreihe. Zeitgeschichtliches Dokumentationsarchiv Asparn an der Zaya*, 1990. – Gustav Wilhelm, *Joseph Hardtmuth 1758–1816. Architekt und Erfinder*, Wien – Köln 1990.

³ Jindřich Obršlík – František Zřídka Veselý – Vilém Bräuner – Ivan Krška – Metoděj Zemek, *F 115 Lichtenštejnský stavební úřad Lednice 1752–1942. Inventář*, Brno 1959 (strojopis)

voluptuární (zámky, městské paláce a další stavby určené výhradně pro potřeby a reprezentaci knížete) a utilitární. Voluptuární stavby měl ve své kompetenci dvorní architekt, podléhající knížecí dvorské kanceláři ve Vídni, utilitární složku řešily jednotlivé vrchnostenské úřady najímáním místních zednických mistrů.

Nákladnost a zřejmě také kolísavá kvalita užitkových staveb donutila knížete zřídit funkci stavebního ředitele, který měl kontrolovat stavbu jednotlivých objektů a především plnit nejrůznější byrokratické úkoly týkající se účetnictví, smluv se zednickými mistry a nákupu materiálu. Prvním ředitelem kanceláře byl jmenován Kryštof Fabich s dvěma podřízenými dohlížiteli. Voluptuární stavby spadaly i nadále pod pravomoc dvorního architekta, v této době Isidora Amanda Marcela Canevaleho, s nímž se měla kancelář radit i ve věcech větších utilitárních projektů. Canevaleho hegemonní postavení nebylo zřízením kanceláře nijak zpochybněno, naopak, podle všeho, získal ve Fabichovi oddaného podřízeného. Výlučné postavení dvorního architekta mělo zůstat nedotčené i za Josefa Hardtmutha, což způsobovala především okázalá přízeň knížete Aloise I., který architekta považoval za svého přítele. Vztah „Kastora a Poluxe“, jak jim říkali současníci, skončil předčasnou smrtí knížete Aloise v roce 1805; poměr mezi Hardtmuthem a novým knížetem Janem I. už zdaleka tak ideální nebyl. Podle dochované korespondence se brzy vyhrotil, především kvůli sebevědomému vystupování architekta, který opakovaně napadal knížete, pro jím nařizované změny v projektech.⁴ V těchto sporech je možné vysledovat pravděpodobnou strukturu nově vzniklých vztahů uvnitř liechtensteinské stavební kanceláře.

Když Hardtmuth u Liechtensteinů nastupoval, měl zřejmě takový vliv jako jeho předchůdce Canevale. Kníže Jan I. evidentně respektoval Hardtmutha jako umělce, nicméně jeho individualistické a autonomní uvažování poněkud korigoval posílením vlivu jeho podřízených. Na scénu se tak dostávaly dvě osoby spojené se stavební kanceláří – architekti, tak jak je nazýval kníže v korespondenci – Josef Poppelack a Karel Rudczinsky, do budoucna pověřeni vedením liechtensteinských staveb. Jejich role byla jasná, kromě projektování utilitárních vrchnostenských staveb, měli pohotově upravovat Hardtmuthovy plány podle knížecích přání, a především reálného stavu knížecích financí. Tato měřítka Hardtmuth opakovaně odmítal respektovat, což vedlo v roce 1812 k závěrečné roztržce mezi ním a knížetem, po níž následovalo jeho propuštění. Paradoxní na celé situaci je, že Hardtmuthovy námitky byly v rámci dosud platné instrukce knížete Aloise I. zcela oprávněné, to však autoritativního knížete Jana I., který měl personální a stavební věci zcela pod svojí osobní kontrolou vůbec nezajímalo.

I z toho mála co je o Poppelackovi a Rudczinském dosud známé vyplývá, že šlo o pozoruhodné osobnosti s mimořádným rozhledem. Oba byli schopnými projektanty (Rudczinsky projektoval kromě Liechtensteinů například pro Haugwitze⁵) a dokázali bez problémů vést byrokratickou i technickou stránku stavby. Díky

uložený v Moravském zemském archivu v Brně; dále jen MZA Brno).

⁴ Wilhelm (pozn. 2), zejména s. 103–108.

⁵ Šlo o neprovedený projekt hraběcí hrobky v Náměšti nad Oslavou z roku 1805; srov. MZA Brno, fond F 76 Náměšť nad Oslavou – statek, plány č. 4970, 4971.

tomu měli pravděpodobně značný vliv i na samotného knížete. Karel Rudczinsky proslul také jako reorganizátor adamovských železáren, kde zavedl zcela nové technologické postupy a nadšený přírodovědec, vlastníci rozsáhlou sbírku uměleckých předmětů a minerálů.⁶ Protože bydlel v Brně, a úzce se stýkal se členy společnosti pro povznesení orby, je pravděpodobné, že ho kníže využíval i jako kontaktní osobu, prostřednictvím které komunikoval s moravským intelektuálním prostředím. Zřejmě bez ohledu na kvality liechtensteinského stavebního ředitele měli právě tyto dvě osoby rozhodující slovo.

Jak ukazuje konkrétní příklad stavby zámku v Adamově, jedné z důležitých realizací Liechtensteinů počátku století, organizace práce se v té době zdá bez znalostí poměrů uvnitř liechtensteinského byrokratického aparátu dosti nepřehledná. Plány na zámek vytvořil Josef Hardmuth, ředitelem stavby byl však jmenován Karel Rudczinsky, jemuž kvůli zabránění finančních machinací, podle zvyku „sekundoval“ inženýr Anton Bota, vedoucí účetnictví. Bota precizně zapisoval veškeré výdaje spojené se stavbou, na níž se podíleli řemeslníci (především firma brněnského zednického mistra Lorenze Češky) a umělci organizovaní Rudczinským. Zároveň s nimi zde zcela autonomně působil zahradní architekt Bernard Petri, podléhající stejně jako všichni výše uvedení knížecí dvorské kanceláři, reprezentované jejím ředitelem a knížecím sekretářem dvorním radou Franzem von Haymerlem.⁷

Ačkoli formálně nebyly provedeny žádné změny, podílení vlivu stavební kanceláře na úkor dvorního architekta zřejmě fungovalo i během angažmá Josefa Kornhäusela.⁸ Jak napovídá jeho poněkud ukvapený odchod z knížecích služeb v roce 1818, k němuž se odhodlal na studijní cestě v Paříži i nepatrné narážky v Kornhäuselově žádosti o opětovné získání svého místa po smrti Josefa Franze Engela v roce 1827, ani jeho vztahy s knížetem nebyly nejlepší. Kníže například okamžitě poté, co dostal žádost o propuštění zastavil Kornhäuselovi veškerý plat a velkoryse mu do jisté lhůty ponechal pouze služební byt.⁹

Snad právě proto se kníže rozhodl vytvořit novou, jasně formulovanou instrukci, vytvořenou patrně v souvislosti s nástupem Josefa Franze Engela 22. září

⁶ Christian d'Elvert, *Zur mähr. schles. Biographie*. XVIII. Karl Rudczinsky, *Nottizenblatt der historisch-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde* 1858, s. 61–62. – Idem, *Beschreibung der mineralogischen Sammlung des Carl Rudzinski zu Brünn*, *ibidem* 1861, s. 54. Na Rudczinského jako majitele poměrně rozsáhlé sbírky obrazů poukázal Lubomír Slaviček, „Sibi, arti, amicis.“ *Poznámky a materiále k dějinám sběratelství v Brně 1780–1840*, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* F 42, 1998, s. 63–65.

⁷ MZA Brno, fond F 30 Lichtenštejnská ústřední účtárna, Bučovice, kniha 15466.

⁸ Johann Kräfner, Johann Kornhäusel, *Parnas. Österreichische Kunst und Kulturzeitschrift* 1987, Heft 3, s. 50–66. – Wilhelm Georg Rizzi, Josef Kornhäusel, in: *Bürgersinn und Aufbegehren. Biedermeier und Vormärz in Wien 1815–1848*, Wien 1988, s. 505–513. Projekční činnost Josefa Kornhäusela v liechtensteinských službách je podrobně popsána v četné literatuře. O samotném Apollonovu chrámu nejpodrobněji Pavel Zatloukal, Apollónův chrám nad Mlýnským rybníkem, in: Zdeněk Hojda – Roman Prahel (ed.), *Mezi časy.... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800*, Praha 1999, s. 25–37.

⁹ Hausarchiv der regierenden Fürsten von Liechtenstein, Vaduz (dále jen HALV), kart 321.

1818. Zdánlivě šlo hlavně o úsporný program a zřízení „regionálních“ stavebních úřadů pod dohledem okresních inženýrů (Valtice, Ždánice, Moravská Třebová, Plumlov, Opava, Kostelec nad Černými Lesy), podléhajících ústřední stavební kanceláři. Hlavní změnou však bylo zrušení dvojkoľejnosti mezi voluptuární a utilitární složkou. Voluptuární stavby přešly do kompetence stavební kanceláře, čímž automaticky zanikla i funkce dvorního architekta. Ta byla nahrazená novým postem stavebního ředitele, který stál zároveň v čele kanceláře. Na první pohled posílená funkce stavebního ředitele však už zcela podléhala finančním rozpočtům dvorské kanceláře a poměrně sešněrovaným pravidlům vytyčeným v instrukcích.

Navzdory těmto omezením bylo místo stavebního ředitele u Liechtensteinů pro architekty velmi přitažlivé, a to i přes téměř vyděračské podmínky, jaké určil kníže v roce 1827 při pokusu Josefa Kornhäusela znovu získat ředitelské místo. Zajímavé je, že součástí výběrových řízení bylo i předožení *Pro Memorii*, které zřejmě obsahovaly zlepšovací návrhy na organizaci kanceláře. Kornhäusel se dovolával svých zkušeností, předchozí práce i platu a výhod svého předchůdce Josefa Franze Engela, nicméně pro neústupnost knížete k navázání další spolupráce už nedošlo. Svoji roli v tom snad sehrálo i vydatnépletichaření Kornhäuselova konkurenta, mladého architekta Ludwiga Förstera, o nichž dvorní rada Theobald Wallaschek von Walberg pobaveně informoval knížete. Mezi dalšími řediteli stavební kanceláře se pak objevovali nepřilíš proslulí, nicméně schopní absolventi vídeňské akademie, kteří jsou spojeni výhradně s „tabulkově placenými“ liechtensteinskými stavebními akcemi – Pacassi, Wingelmüller, Heidrich, Weinbrenner.¹⁰ Doba nezávislých architektů v liechtensteinských službách jednou pro vždy skončila skončila.

¹⁰ Gustav Wilhelm, Die Fürsten von Liechtenstein und ihre Beziehungen zu Kunst und Wissenschaft, *Jahrbuch der Liechtensteinischen Kunstgesellschaft*, 1976, Vaduz 1977.

Přílohy

I. Dvorní rada Theobald Wallaschek von Walberg¹¹ informuje architekta Josefa Kornhäusela o podmínkách jeho propuštění z knížecích služeb; Vídeň, červen 1819?¹²

Hochedelgebohrner Herr!

Das Gesuch, welches E. H. unter 24(ten) Juny d. J. aus Paris wegen Austretung aus den fürst[lich]en Dinsten am 25. Aug d. J. herauf Bezug habenden an die fürstl. Kanzl. Gestellten Pro Memoria eingeschickt haben, ist Sr. Durchl. in Vortrag gebracht worden und wir sollen hierauf zur Antwort ertheilen:

Daß Sr. Durch. die angesuchte Entlassung auf den 25(ten) Aug. d. J. bewilliget folg. die Dienst Aufkündigung angenommen zugleich sich aber sehr gewundert haben daß bey so vielen in dem an die Kanzelay gestellten Pro Memoria angeführten Beschwerden, dieses Vorhaben den Dienst aufzukünden, nicht schon frühen zur Kenntniß und Entscheidung gebracht worden seyn.

Übrigens haben Sr. Durch. aus besonderer Gnade E. H. das in fürstl[ich]en Hause zugewiesene Quartir noch bis Georgi 819 unentgeltlich zu belassen erlaubt, obwohlen hierauf keine Rücksicht zu nehmen gewesen wäre, weil der Erlaub nur wegen Beybehaltung des Quartiers angesucht und verlängert geworden zu seyn schenint.

Indem wir Sr. Durchl. Entschliessung hiemit zum weiteren Nachverhalts zur Kenntniß bringen, müssen wir noch bemerken, daß die fürst. Cahsa angewiesen seyn nur bis zum 25(ten) Aug. d. J. dem bisherigen Gehalt, und Zulagen zu bezahlen, da beydes von diesem Tage aufzuhören hat.

II. Interní nařízení pro centrální knížecí pokladnu o posledním Kornhäuselově platu; Vídeň, červen 1819?

Nachdem der fürst. Baudirektor Joseph Kornhäusel, wie aus der Anlage zu ersehen ist, die Entlassung aus dem fürst[lich]en Dienste auf den 25(ten) August d. J. angesucht hat, und diese derselben von Sr. Durchlaucht auch bewilliget worden ist, so ist demselben sein bisheriger Gehalt und Zulage auch nur bis 25(ten) August d. J. zu berechnen, und gegen Quittung zu erfolgen sohin aber in der Besoldungsliste auszustreichen, und nichts mehr zu bezahlen.

III. Dopis architekta Josefa Kornhäusela knížeti Janu I. z Liechtensteinu o podmínkách při opakovaném nástupu do knížecích služeb; Vídeň, 10. 9. 1827.

Euer Durchlaucht !

*Habe die Hohe Gnaden gehabt **Euer Durchlaucht** Willens Meinung über die zu besetzende Baudirector-Stelle durch dem Herrn Hoffrath v. **Walberg** mir Heute eröffnen zu lassen, die dahin ging, daß **Euer Durchlaucht** mir, ohne weiteren Emolumenten einen jährlichen Gehalt von 1500 f. **Convent** Münze zgedacht haben.*

*Obwohl ich es zur größten Ehre, und Freude mir rechne, wieder näher und **Euer Durchlaucht**, und **Ihres** Erlauchten Hauses zu seyn, und so, mit ganzer Anhänglichkeit die Beweise meiner redlichen Gesinnungen zum besten für **Euer Durchlaucht Aerarium** abermahl vereinnt mit **Ihrer** Hofkanzley wieder mit Wirken zu dürfen an Händen geben;*

*So kann ich, wenn **Euer Durchlaucht** bey dem gefaßten hohen Entschluß beharren sollten, mit größten Leide keinen Gebrauche von **Ihrer** Güte machen, da ich dadurch nicht nur gestorbenen*

¹¹ Theobald Wallaschek von Walberg (1750–1834), první dvorní rada knížete Jana I. z Liechtensteina.

¹² HALV, kart. 312; za zpřístupnění pramenů a laskavou pomoc děkuji paní dr. Evelin Oberhammer.

Baudirector **Engel**,¹³ sondern selbst mir nach meiner ersteren Anstellung bey **Euer Durchlaucht** anstatt zu verbessern, zurück dienen müßte.

Ich hatte zur Zeit meiner Anstellung als Baudirector am 1(ten) April 1812 nachbennanten Gehalt und Emolumente.

1(ten) An baaren Gehalt jährlich..... 1600 f. W. W.
welche Euer **Durchlaucht** wird dort nur einstweilig gegeben, und nach dem **Finanz Patent** von Jahre 811¹⁴ beynahe baar Geld genannt werden konnte.

2(tens) An **Dietän** auf **Ofciosen** Reisen außer Wien anfangs 3– und seit April 817 aber 4 f. W. W.

3(tens) Jährlich 4 Klafter hartes, und 4 Klafter weiches Brennholz.

4(tens) von 1(ten) **Jaener** 815 aber eine mir gnädig bewilligte Zulage von Jährlich 1000 f.

daher an jährlichen Gehalt.....2600 f.

5(tens) An 25 per Theuerungs Zulage gr 650 f.

In allen jährlich in Baaren..... 3250 f. W. W.

6(tens) Nebst diesen ein **Quartier** im fürst. Kanzelayhause, welches ich auf fünfhundert Gulden wohl mäßig anschlagen konnte.

Nach meiner Entlassung, bekam der Baudirector Engel, was ich von ihm selbst vernahm:

1.(tens) einem jährlichen Gehalt von **Zweytausend** Gulden in **Conventions Münze**.

2.(tens) ein **Natural Quartier** im fürst. Kanzeleyhause.

3.(tens) jährlich 4 Klafter hartes, und 4 Klafter weiches Holz.

4.(tens) Zwey Gulden **Conv. Münze** an Diäten bey ofciosen Geschäfts-Reisen.

5.(tens) einen jährlichen Gnaden Gehalt von **fünfhundert** Gulden **Conv. Münze**, in dem Fall einer wegen körperlichen gebrechen anerkannten Dienst – Untauglichkeit, oder für den Fall als **Euer Durchlaucht** nicht mehr entsprechen könne. – oder **Euer Durchlaucht** Nachfolger und Universal Erben nach **Euer Durchlaucht**s Tode, ihm nicht in Dienste behalten wollte.

6.(tens) einen jährlichen gnaden Gehalt von **Dreyhundert Gulden** in **Conv: Münze** Lebenslänglich seiner Frau.

7.(tens) die Besorgung seiner weiteren Bau – Geschäfte, in so fern und in so weit sie ohne Nachtheil mit **Euer Durchlaucht** Geschäfte vereinbarlich waren, und **Ihr** Dienst dadurch nicht beeinträchtigt wurde.

¹³ Josef Franz Engel (1776–1827), ředitel liechtensteinské stavební kanceláře v letech 1818–1827.

¹⁴ Po státním bankrotu habsburské monarchie (15. března 1811), byl finančním patentem z 20. února 1811 snižen o pětinu nominální hodnoty kurz znehodnocených papírových peněz (bankocetlí).

*Ich glaube ohne Unbescheiden zu seyn, mit Recht sagen zu dürfen, daß **Euer Durchlaucht**s Dienste, unter meiner Leitung (wenn ich nicht sagen darf beser, und herzlicher) aber auch gewiß nicht schlechter bestellt worden, und für gegenwärtig noch die Hoffnung läßt, daß ich während meiner verflossenen 9 Jährigen mehreren Erfahrung sie noch beser wie bevor bestellen würde, da mein Eifer nicht erkaltet, und gleicher Gesinnungen wie dort noch bin.*

*Ich habe bey der Hohen Gnade, die ich bey **Euer Durchlaucht** in Eisgrub theilhaftig wurde, nicht schon erklärt, daß ich mich zufrieden stellen würde, wenn **Euer Durchlaucht** mir die Beyderseitigen Verbindlichkeiten des Baudirector **Engels** bezubelassen die Gnade haben wollen, und nur die Ausnahmen machte, daß das zubetheilende **natural Quartier** durch mich selbst mir bezogen, sondern **Euer Durchlaucht** bath, die Erlaubniß mir zu ertheilen, entweder es selbst an jemand anderen verlassen zu dürfen, oder einen Verhältnißmäßigen gnädigen Betrag mir dafür zu geben. Denn meine übrig fremden Gäschäfte, ohne daß **Euer Durchlaucht** Geschäfte dabey ein Nachtheil damit herbey geführt werde, frey und ungehindert behandelt und besorgen könne.*

***Euer Durchlaucht** dürften wohl daraus ersehen haben, daß ich gewiß nicht überspannte Forderungen machte, da ich mich mit dem zufrieden Stelle, was **Euer Durchlaucht** dem Baudirector **Engel** zu Theile worden liessen, denn ich keinem Falle Ursache habe nachzustehen, um so mehr als seit meiner Entlassung mehrere Herschaften angekauft, daher die Baugeschäfte noch groß vermehret wurden.*

*Überzeigt wie gnädig **Euer Durchlaucht** mich immer ausgezeichnet haben, hoffe ich mit Recht, daß **Euer Durchlaucht** diesemahl gewiß die Billigkeit auch erkennen, und denn jenigen die Mittel nicht benehmen werden, der lebenslänglich jene ohnehin bekannte unbegrenzte Anhänglichkeit zu beweisen Wünscht.*

*Euer Durchlaucht
Wien den 10(t) September 827
Unterthänigsten Kornhäusel*

IV. Relace dvorního rady Theobalda Wallaschka von Walberg o konkurzu, kterého se zúčastnili Josef Kornhäusel a Ludwig Förster s vlastnoručním přepisem Jana I. z Liechtensteinu; Vídeň, 11. 9. 1827.

Gehorsamster Vortrag,

*Heute Morgens hat sich bey mir der **Architect Förster** und Nachmittags den **Architect Kornhäusel** angefragt, welche Entschliessung rücksichtlich ihren weiteren Verwendung zum fürstlichen Dienst in **architectonischen** Fache von **Euer Durchlaucht** eingelangt seyn.*

*Förster hat mit besonderem **Anecdoten** von seinem nich-Gönner Kornhäusel alles das jeniger mündlich wiederholt, was er etwas mystisch in seinen zu **Eisgrub Euer Durchlaucht** überreichten **Pro Memoria** auführte weil ich ihn über den Ausdruck – Plan der Hofkanzeley Direction zu seyn schien ihm jeden weiteren Wirkungs Kreiß zu versagen., dann weiters- „die Intrique seiner Feinde von Handwerks weiter erfahren., etc. zu Rede stellte, dem vor aber nicht der fürstlicher Hofkanzlay – sondern nur dem **Kornhäusel** anzugehen sich äusserte.*

*Ohne in weitere **Details** hierüber mehr einzugehen sagte ich Herrn Förster „daß da **Euer Durchlaucht** von seiner Dienstleistung einem weiteren Gebrauch zu machen gedenken, er die anbefohlenen **Renumeracion** p[e]r 200 f. **Conv.** Münze ein für allemal so gleich gegen Bestätigung des Empfangs in der fürstlichen Haupt **Cassa** erhaben könne. Welches auch Befehl vollzogen wurde, so muß ich nur bemerken, daß er in fürstlichen Diensten nur einem Bau **Chef** hätte **subordiniern** lassen wollen, welches er auch mündlich schon in Eisgrub bey seiner letzten **Audienz** gesagt haben soll.*

Dem **Kornhäusel** eröffnete ich nach **Euer Durchlaucht** Befehl, daß höchst Sie genügt seyn Ihn wieder als Bau **Chef** in hochfürstliche Dienste eintreten zu lassen und ihm einen jährlichen Gehalt von 1500 f. C. M. ohne sonstigen Emolumenten und ohne gratis Wohnung auszuwerten. Dem **Kornhäusel** kam diese Proposition ganz unerwartet, weil ihm in Eisgrub besserer gemacht worden seyn sollen. Er ersuchte mich **Euer Durchlaucht** die hier beyliegende unterthänigste Vorstellung zur höchsten Entschliessung zu überreichen.

Wien am 11. Sept. 1827
Gehorsamsrer T. Walberg

[Na zprávě přepis knížete Jana I. z Lichtensteina]

Ich habe dem Kornhäusel keine bessere Proposition gemacht. Ich habe sein Brief empfangen und gestehe daß er sich in allen seinem Berechnungen vollkommen irrt so wir bey diesem Contract von Engel. Da meine Geschäfte dermalen keinen isolirten Bauchef fordern – so werde ich mich einstweilen mit meinen dermaligen Leuten noch behelfen, weil mir dieser Gehalt viel zu hoch ist.
JL.

V. Dvorní rada Theobald Wallaschek von Walberg informuje architekta Josefa Kornhäusela o knížecím rozhodnutí; Vídeň, 19. 9. 1827.

An
S. des Herrn Architect Joseph Kornhäusel
Hochedelgeborn
Wien am 19. September 1827.

Hochedelgeborner Herr;

Ich habe S. Durchlaucht meinem gnädigsten Fürsten und Heren das Pro Memoria übersendet, welches mir Euer Hochedelgeboren über die von mir bekanntgegebene höchste Proposition den Wandereintritt in fürst. Dienste als Bau Chef bettreffend untern 10. C. M. u. J. zu übergeben belebten herauf ist folgende eingehändige Enthlassung erfolgt, die ich hiemit mit zutheilen der Ehre habe.

„Ich habe dem Kornhäusel keine bessere Proposition gemacht. Ich habe sein Brief empfangen und gestehe daß er sich in allen seinem Berechnungen vollkommen irrt so wir bey diesem Contract von Engel. Da meine Geschäfte dermalen keinen isolirten Bauchef fordern – so werde ich mich einstweilen mit meinen dermaligen Leuten noch behelfen, weil mir dieser Gehalt viel zu hoch ist.
J. F. v. L.“

Ich habe de Ehre mit wahren Hochachtung zu seyn
Euren Hochedl.

Durch Tschabrunn zugeschikt worden.

DER ARCHITEKT JOSEF KORNHÄUSEL IN DER KORRESPONDENZ DER LIECHTENSTEINISCHEN HOFKANZLEI

Die zu Beginn des 19. Jahrhunderts gegenüber der bisherigen „barocken“ Tradition deutlich veränderte Organisation von Bauaufgaben durch die Obrigkeit steht lediglich am Rande des Interesses der gegenwärtigen Kunstgeschichte. Die quellenmäßig gut belegten Aktivitäten der liechtensteinischen Baukanzlei in Eisgrub/Lednice eröffnen die Möglichkeit, sich mit ihr vertraut zu machen und spiegeln zugleich die Änderungen der Art und Weise wider, wie die herrschaftlichen Baubehörden in ganz Mähren funktionierten. Die durch die Instruktion von Alois I. Fürst von Liechtenstein 1786 geformte zentrale Baubehörde arbeitete bis zum Erlaß der neuen Instruktion im Jahr 1818 im Grunde genommen unabhängig von der Arbeit des Hofarchitekten, dem sie jeweils unterstand (Josef Hardtmuth, Josef Kornhäusel). Die neue Instruktion vereinigte dann die Funktion des Kanzleidirektors und des Hofarchitekten, dem die lokalen Bauämter unterstanden, die örtliche Maurermeister heranzogen. Autonome Künstler wurden so durch „Direktoren der Baukanzlei“ ersetzt, die bereits lediglich in den Intentionen der strengen fürstlichen Instruktionen und Budgets arbeiteten. Den Wandel der Organisation von Bauaufgaben, durch welchen die Praxis der meisten herrschaftlichen Bauämter in Mähren transformiert wurde, wird gut in der Korrespondenz dokumentiert, die mit dem Architekten Josef Kornhäusel zusammenhängt und im Sammlungsbestand der liechtensteinischen Hofkanzlei aufbewahrt wird.

Deutsche Übersetzung von Berndt Magar

